

Pisma.

Zofka Jelovšek.

ljubim pisma kakor nekaj živega, osebnega. Kakor glas so, ki pride iz dalje, kakor topel, pozdravljajoč pogled, ki zbudi v srcu nekaj radostnega in svetlega. Včasih so kakor zdrav, vesel, odkritosrčen smeh, drugič zopet kakor melanholična melodija, ki jo posluša človek v mraku, sanjajoč in otožen.

Dopisujem z otroki in starimi ljudmi, z ljudmi, ki jih poznam in ljubim, in s takimi, ki jih nisem videla nikoli in jih ne bom. In vsa ta pisma, tako različna, so mi enako draga, so enako veselo pozdravljena. Mnogo lepega mi prinašajo. Dolgočasen dan je v zimi, megla, temno in pusto; pa pride pismo z juga, od morja, in v moji sobi se zablešči čisto, visoko nebo, morje se razgrne, zeleneči bregovi se zavrste, prve pomladanske rože zadiše. In moje oči so vesele, svetle so od južnih krajev.

Včasih sem žalostna, skrbi me more in nič ne verujem, da pridem kam, kjer je lepo. Zdi se mi: celo leto, celo leto in še dalje ostaneš v mestu in nikamor ne pojdeš. Pa mi piše prijatelj: „Ali pojdemo letos na Triglav, kakor si obljubila lani?“ — Oh, razveselim se v hipu, zasmejem se, takoj sedem in odgovorim: „Pojdem! Kako bi ne šla? Razume se, da pojdem!“ — Vse skrbi so proč in le edino okovani črevlji me vznemirjajo. Zakaj nič Triglava brez okovanih črevljev!

Jaz čitam pisma tako, da mi je vsaka beseda dragocena, da mi je vsaka beseda lep dar, ki ga ne dobim nezasluženo in nepričakovano. Čitam, kakor da vidim zopet po dolgem času človeka, ki mi piše; zasmejeva se, podava si roke, on pripoveduje, jaz pa mu gledam v oči in veseli me, da so tako živahne in tople.

Piše mi prijateljica tako z razkuštranimi črkami, v naglici, kakor da se ji mudi bogvekam, na promenado ali v gledišče. Piše, da ima mnogo dela, da je dolgčas v mestu in da ima nov klobuk. — „Ali je ničemurna!“ si mislim veselo in dobrohotno, zakaj njej se poda ta ničemurnost.

In druga mi piše, starejša, resna in blaga: „Mnogo knjig čitam, ta mi je všeč in ta, toda pisatelj, ki si mi ga tako hvalila, se mi zdi kakor genijalen norec“. — Jezim se; vidiš, kako piše: „genijalen

norec!“, a tolažim se in očitam ji, da je malo suhoparna in hladna: profesor! — Ali ko mi odgovarja in vpraša čisto mimogrede, če se kaj spominjam lanskih počitnic, ko smo skupaj hodili po izletih, — aj, takoj mi je toplo in čutim, da jo imam jako, jako rada. Vsega se domislim, kako so redili racmana meni na čast in kako smo se razgovarjali vsak večer pozno v noč, kako smo igrali zvečer šah z njenim možem in kako smo z otroki ležali opoldne v slami pod kozolcem, plezali po lestvi pod vrh in hop, hop skakali dol, vsi vroči, veseli in razposajeni.

Dobivam krasna pisma od dame, ki nisem občevala ž njo tri ure. Ali bila sem takrat v tisti volji, ko vzamem vse, karkoli je lepega v moji duši, lepega in meni dragega — ter ponudim: izberite si in vzemite, kar vam je všeč! — Včasih ljudje ne vidijo od vsega nič, mislijo kvečjemu: „No, dobre volje je danes!“ Ali to je več nego dobra volja! Ta gospa pa je vedela, da je to več in vse je pogledala z lepim in dobrim pogledom. Sprejela je vse in zdaj mi piše pisma, da mi je, kakor bi bila vzela tedaj vse iz svoje duše, kar je bilo lepega: spomine, doživljaje, čuvstva — vzela iz duše in posejala v zemljo, kjer je raslo in obradilo stoterni sad.

Zato imam rada pisma. Kakor žetev so, ki smo jo sejali in gojili sami.

In kadar pišem sama pisma, jih pišem, kakor bi vlekla ljudi za rokav: „Slišite, slišite!“ Pišem jih in si želim — hočem, da bi vse tako čitali, kakor pišem, da bi bili veseli, da bi se jim oči malo zasvetile in da bi vedeli, da jim jaz to pišem, pišem iz srca, odkritosrčno in toplo . . .

Včasih hodim okoli in skrbi me: „danes bi rada pisala krasno pismo, ali komu, komu?!“ Kadar pišem krasna pisma, hočem, da jih cenijo tisti, ki jih dobi, da jih ne prečita samo napol in jih ne vrže pod mizo, ne da bi prav vedel, kaj pišem. Včasih bi kar kam pisala dopisnico: „Hočete, da Vam napišem lepo pismo, posebno lepo pismo?! Ga boste veseli? Ga boste radi čitali?“ — Večkrat tudi napišem tako lepo pismo, da imam sama veselje ž njim, a ga ne odpošljam. Preodkritosrčno je in potem: pišem o lepoti, o sreči, o čuvstvu, ki je bilo, bilo en sam trenotek, o tistem minljivem cvetu duše in srca, ki že uvene prvi hip; ko pišem pismo, je še, a ko je pismo napisano, ga ni več. In zato takih pisem ne odpošiljam: bila bi lažniva! — Tudi zase jih ne ohranim: so spomini, ki so samo v mislih lepi in ki bi jih uničili, če bi jih zapisali v notes.

So pa tudi pisma, za katera mi je žal, da niso bila napisana in odposlana. Grem po poti in zamislim se, izgubim se daleč proč, spomnim se lepega dne, človeka, ki me je kdaj razveselil. Pa si mislim: bom pisala, še danes bom pisala, da bo vedel, da se zmislím včasí nanj hvaležno in v prijateljstvu. Spomnim se nekdanje sošolke, ki je sedaj učiteljica nekje na Štajerskem. Nikoli si nisva pisali in malokdaj sva govorili, ali imela sem jo jako rada. Bilo je v njej mnogo življenja, sile in ognja, njene oči so bile živahne kakor nobene druge v šoli in njena bronasta polt je bila posebno značilna. Videla sem jo zopet pred par leti na ulici in veselilo me je, da ima še vedno tako živahne, leskeče in duhovite oči, da je še vedno tako življenja polna, kipeča telesno in duševno. Ali nič ji nisem rekla razen: „Oh, glej, kako se imaš?“ — Rada pa bi ji enkrat pisala: „Povem Ti, da si mi simpatična, da Te imam rada, ker imaš duhovite oči, ker si pametna in lepa, temperamentna in zanimiva in si bila že v šoli od vseh nas najbolj nadarjena!“ — To bi ji rada pisala in morda bi jo veselilo. — Ali do danes ji še nisem!

Zadnjič sem komaj čakala, da pridem domov in da bi pisala pismo; ali imela sem do večera toliko potov, da sem bila vsa utrujena, in nič nisem pisala vsled zaspanosti. Pisala bi bila uredniku tukaj v Pragi, starejšemu gospodu, ki je bil vedno dober z menoj. Videl mi je takoj na obrazu, kadar sem prišla v uredništvo, da se mi godi slabo in da bi rada predplačila. In vselej mi je napisal nakaznico, ne da bi morala prositi in se poniževati; hitro je tiskal moje reči in mi obljubil, da rad zopet sprejme, kadar prinesem kaj novega. Rekla sem mu, da bom napisala serijo feljtonov in da mu jih prinesem kmalu. Ali nič nisem napisala in že par mesecev me ni bilo tam. Pa bilo bi mi žal, ako bi mislil, da ne pridem le iz malomarnosti, morda zato, ker nisem v stiski. Hotela bi mu pisati in ga lepo zahvaliti za vse, kar mi je storil dobrega, četudi morda nevede. Kolikrat bi ne bila imela niti za jed niti za kurjavo, če bi ne bil sprejel mojih reči! In potem — on je bil vedno tako ljubezniv, in četudi sem prišla večkrat zaradi predplačila, je znal vselej tako urediti, da mi ni bilo nič mučno to. Pripovedovala sem, da hočem napisati študijo, in on mi je obljubil, da mi posodi knjigo o dotični stvari, naj le pridem v uredništvo ponjo, on mi jo preskrbi! Pa nisem prišla in rada bi, da bi vedel, da sem hvaležna za njegov trud in za vso njegovo prijaznost in da le zato ne pridem, ker me je sram, da nisem napisala obljubljenih feljtonov.

Tudi to pismo še ni napisano in odposlano. Človek se boji, da bi se ne osmešil, in zato ne piše. Kadar je pravi trenotek, se ne boji tega, potem pa se premisli in malenkostni oziri mu branijo, da bi pokazal svoja čuvstva. Pa mislim, da je bolje tvegati osmešenje, nego pa biti tako strahopeten.

*

Ah, postala sem gostobesedna in moj uvod je narastel čez mero. Ali rada bi, da bi se tudi to čitalo. Vse, kar čutimo in doživimo v srcu, nam je miho in težko je verjeti, da bi druge dolgočasilo, kar je nam samim važno in drago . . .

*

Takrat sem bila še doma. Ravno sem prišla iz mesta iz šole in bilo mi je v naši oddaljeni vasi v hribih jako samotno. Moji starši in vsi moji znanci so bili starejši ljudje, resni in malobesedni. Daleč naokoli nobenega mladega dekleta, nobenega mladega človeka, s katerim bi se bila včasih lahko malo pogovorila in posmejala. Vsi, s katerimi smo občevali, so bili dvakrat, trikrat tako stari kakor jaz, molčljivi in se niso šalili in smejali. Njih življenje je bilo trdo, brez sreče, polno skritih in bridkih razočaranj in zato niso nič več sanjarili, nič več upali, ničesar več pričakovali. Mene je zeblo med njimi in bilo mi je, kakor da sem sama na vsem božjem svetu. Za vsak hip svojega življenja sem imela pripravljenih sto lepot in sreč in vsak dan svoje bodočnosti sem si nakitila s prelestnimi upi. Sanjala sem vse dni. Zjutraj, ko sem vstala, sem začela izmišljati čudovito povest, in karkoli sem delala in govorila, moje misli so tiho tkale dalje povest, ki se je vglabljala v fantastne zasnutke, vžigala čudno goreče hrepenenje po lepšem, bogatejšem življenju v mojem srcu. Zvečer, ko sem šla spat, sem še dolgo ležala z zaprtimi očmi in sanjarila. Nisem hotela zaspati, zakaj moje misli so bile lepše nego sanje v snu. Bile so kakor sanje in kakor resnica. Zaželela sem si bogvekam in hodila sem bogvekod. V Indijo sem šla, ali v Ameriko ali kam drugam in tam sem srečala dobro, staro gospo, ki sem ji bila všeč in ki me je povabila k sebi. Pa sva šli na grad ob morju ali v vilo kraj jezera, kjer je bilo vse osobito lepo. Gospa je imela sina, ki je bil umetnik ali kaj drugega. Bil je zelo pogumen ter je prepotoval peš vso Afriko. Če mi je bilo všeč, smo šli na Ogrsko in jaz sem jahala po pusti na vrancu; kakor veter sem bila nagla in lahka. Ali pa sem plavala v morju tako kakor riba, da so se vsi čudili — zakaj vse sem znala v svojih mislih. In sin te gospe se je zaljubil vame, in ker je bil lep, sem ga imela tudi jaz rada. —

Ali pa mi je včasih bolj ugajalo, da bi bil bolan, slep na primer. Strašno bi bil dober in blag, imel bi posebno lepe in občutljive roke, krasno dušo bi imel in dolgo bi mi ne priznal, da me ljubi. Jaz pa bi ga ljubila zvesto in vdano, da bi ne bil prav nič nesrečen, ker je slep.

Take misli sem mislila takrat; sto življenj sem si izmislila, da bi jih živel. Smešne se mi zde danes one misli, in vendar so mi mile in ljubim jih. Pol z nasmehom, pol ginjena se jih spominjam. Zakaj le vsled teh misli in sanj so bila ona leta tako lepa. Moje resnično življenje je bilo pusto, dolgočasno, brez radosti kakor siv, deževen dan. Nobenega mladega človeka ni bilo razen mene v onih hribih. Kadar sem se smejala, so se srečale moje oči s hladnimi, resnimi pogledi, ki so se čudili mojemu veselju. Imela sem prijeten glas in rada bi bila pela, ali neka napetost, ki je kakor tajinstvena mora ležala nad našo družino, mi je zamorila pesem še v grlu. In če je včasih mladost premočno kipela v meni, da sem se izpozabila in sem skoro nehote na ves glas zažgolela kako smejočo in vriskajočo melodijo, prišla je moja mati, vzdehnila in dejala karajoč: „Kako le moreš peti, ko je toliko skrbi na tem svetu! . . .“ — Umolknila sem in odvadila sem se petju, da je postal moj glas sčasoma hripav. Danes ne znam več peti, a rada bi. — In ne samo pri nas, povsod v teh hribih je bilo življenje težko in trdo. Skrbi so težile vse in vsi so se jih branili molče in temno, ali ubraniti se jih niso mogli. Vso zimo so molčale vasi, in če so po leti fantje v mesečnih nočeh peli tudi po cele ure, so bile njih pesmi žalostne, zategnjene; le včasih so zavriskali in še takrat je bilo, kakor bi vriskali bolj iz kljubovalnosti nego iz veselja. (Dalje prih.)

Uživajva! . . .

— **A**j, ljubček moj,
kako si nevgnan nocoj!
Nič nisi zaspan, ljubček moj. —

Uživajva, uživajva, ljubica,
dokler je čas!
Čuj, ta votli glas:
kako težko, kako strašno
po cesti todi mimó
mrtvaški voz drdra! . . .

Petruška.

Pisma.

Zofka Jelovšek.

(Dalje.)

ako je bilo moje življenje takrat in jaz sem si neprestano želela ven v svet, kjer bi bilo drugače, bolj lepo in veselo. Kakor da bi bila lačna življenja in sveta, mi je bilo, srce so mi stiskale želje in oči so vedno hrepenele, hrepenele v daljo preko hribov v široki svet . . .

Takrat je bilo, da sem dobila staro številko nekega dunajskega časnika v roke. Nisem imela tam v hribih mnogo za čitanje, in karkoli mi je prišlo tiskanega v roke, prečitala sem od začetka do konca. Čitala sem Valvasorja, indijanske povesti, steno-grafične zapiske sej deželnega zbora, Marlittovo, stare koledarje — vse, na kar sem naletela. Stare časnike sem čitala z enako pozornostjo kakor najlepši roman. Zanimalo me je vse, še celo inserati so mi pripovedovali sto reči v onem življenju zunaj v svetu. Perica, ki je iskala dela, družina, ki je potrebovala kuharice, vdova, ki je ponujala sobe, prodaje tovaren, hiš, gozdov — vse se je v moji glavi izpremenilo v obširno povest, vsaka beseda je bila zame nov predmet mojih sanjarij.

Posebno me je zanimala kratka anonsa: „Katera dama bi hotela stopiti z gospodom v duha osvežujočo korespondenco? Pisma na: Fr. M. Zero. Tropava.“ Prečitala sem parkrat teh par besed, ki so se mi zdele skrivnostne in vabeče obenem. „Katera dama . . .“ mi je šumelo po ušesih. Spočetka nisem niti mislila, da bi pisala, polagoma pa se mi je misel, da bi pisala, vedno bolj in bolj priljubila. In res, tretji dan sem se zvečer zaklenila v svojo sobico in sem pisala pozno v noč. Napisala sem dolgo, obširno in odkritosrčno pismo, naivno in goreče. Niti mislila nisem na to, jeli je moja brezmejna odkritosrčnost na mestu ali ne. Niti glede imena si nisem dovolila nobene mistifikacije. Čemu tudi? Tam v Šleziji dotičnemu gospodu pove moje pravo ime ravno tako malo kakor kak psevdonim. Pisala sem, kako sem sama, kako nimam žive duše, s katero bi govorila, nobenega človeka, ki bi se zanimal, kaj čutim, mislim in sanjarim, nikogar, ki bi me poslušal. Oče je star, ves izdelan od duhomornega delovanja vaškega učitelja; mati je malo-besedna, enako izmučena od večnih malenkostnih skrbi, topa za

vse okoli nje, ubita od puščobe enakomernega in težavnega življenja. Še skrbi obeh so vedno iste od leta do leta. Strah je oba, da sem tako mlada, bojita se, ker bi bila rada vesela, ker bi se rada smejala; davno sta oba že pozabila, da sta tudi bila mlada. Jaz pa se dušim v tem težkem, morečem vzduhu. Saj nisem slaba in rada ju imam, ali ne morem zato, da tako zelo hrepenim po pravem, svežem, živem življenju. Živo življenje bi hotela, ne tako mrtvega, kakor ga vidim tu. Gospod naj mi oprost, da mu pišem vse to, kar ga najbrž nič ne zanima, ali jaz ne morem več molčati. Če je dober, naj mi dovoli, da mu pišem vse, karkoli hočem, kar mi pride na misel in če so tudi neumnosti.

Tako se je torej začela ta korespondenca, ki je trajala skoro deset let.

Kmalu sem dobila odgovor, da lahko vse pišem, karkoli hočem, in da se moje pismo lepo čita, ker je nekaj svežega in toplega v njem. Naj le pišem mnogokrat. Moji starši pa me imajo gotovo radi, rajši, nego si predstavljam, in gotovo jih le veseli, da sem taka, kakršna sem. Saj sem dobra. Samo bolj odkritosrčna moram biti proti njim. In naj si ne želim v svet, svet ni dober, potuhnjen je in nevaren, zelo nevaren in človeka uniči, predno se zave. Bolje je, da ostane človek doma, lepo v zatišju, na varnem. Mnogo bolje! Tu se ne doživi razočaranj in nesreč. Naj si res nikar ne želim v svet!...

Potem sem odpisala. Pisala sem pogostokrat, in vedno odkritosrčno. Kakor da bi pisala dnevnik, tako sem pisala ta pisma. Včasih sem vriskala mladosti, veselja in poguma, včasih zopet sem bila žalostna, sentimentalna, rebelska in strastna. A vseh pisem vedni refren: Želim si ven, v svet! Želim, želim! Zadušim se doma, pobedastim!

Odgovori iz Tropave vsi mirni, blagi, dobrohotni, z opomini, da se mora vsakdo naučiti resignacije, da je žrtvovanje samega sebe tudi sreča.

Ah, ta korektna, blaga, vedno lepo pisana, duhovita in po parfumu dišeča pisma so me kar razdraževala! Mila so mi bila ta pisma; imela so neki poseben čar tajnosti in prihajala so tako od daleč iz sveta k meni v našo malo, odljudno vas. Moj Bog, meni se je zdela takrat tako daleč ta Šlezija!

Rada sem imela ta pisma, in bila sem ponosna nanja, pomenila so mi takrat toliko v moji samoti. In vendar sem se upirala proti tem pismom, ki me niso hotela tako razumeti, kakor sem si želela.

Zakaj bi se žrtvovala? Komu bo pa kaj koristilo, če se žrtvujem?! Oče in mati ne bodeta nič drugačna, nič veselejša, nič srečnejša, če

se desetkrat žrtvujem! Niti vedela ne bosta. Če jima tudi povem, ne bosta vedela! Saj ju imam rada, ali zakaj naj bi bilo moje življenje ravno tako prazno, kakor je njijino, če je to brez smotra in brez zmisla. In če sem tudi nesrečna zunaj v svetu! Nesreča je še vedno boljša nego ta praznота, nego ta nič tu doma! Človek ni srečen, to ve, ali niti nesrečen ni, ker nima biti zakaj. Otrpne, ostari, posuši se duševno in telesno, polagoma, da niti ne opazi kdaj, in vse je proč, vse življenje je proč! — Pisala sem v neštevilnih variacijah na slabem papirju in z razburjeno pisavo, vse to tistemu gospodu v Tropavo —, ali njegovi odgovori so bili venomer mirni in svareči.

Tako sem se končno spomnila: ta gospod v Šleziji je sigurno že star. Kako pa bi me mogel pitati z dobrimi nauki, naj se žrtvujem, naj se veselim svojega mirnega zavetja —, če bi bil sam mlad! Pa tudi to mi je bilo všeč. Še skoro lepše se mi je zdelo. In v prihodnjem pismu sem pisala, da mi je bilo vedno žal, ker nimam strica, da bi imela nad vse rada kakega strica, takega dobrega, duhovitega in seveda malo konservativnega strica, kakor je n. pr. on. In če hoče, naj bo moj stric, meni bi se zdelo to jako imenitno. Pisal mi je, da že prevzame to vlogo, če mi je to všeč, da se pa čudi, kako mi je prišel ravno stric na misel. Mlada dekleta imajo vendar najraje tete! — Jaz sem na to odgovorila, da se za tete zahvalim, da imam dve — žalibog! — in da ju nisem posebno vesela. Ali stric, to je druga reč!

To je bilo v drugi polovici prvega leta najinega pismenega znanja. Kmalu nato sem nekega lepega dne zložila svojih par stvari v kovčeg in sem se odpeljala v svet. Žal, le v prvo bližnje mesto, ki se mi je pa zdelo vendar vsaj na pragu sveta, če že ne v svetu. Doma so seveda prej oficijalno proklamirali moji starši, posebno pa obe teti, da sem izgubljen otrok, da se mi bo godilo slabo — no, še huje nego slabo — in da bo vse zasluženó, dobro zasluženó, karkoli slabega me doleti. In naj potem ne hodim domov! Če grem, grem! In denarja mi seveda ne bodo dajali na tako pot. Niso tako neumni, ko sem lahko doma!

Srce me je prebito bolelo, ko sem se odpeljala s takimi blagoslovi in s celimi petimi goldinarji — moja last! — s pošto po cesti iz vasi. Sedela sem jako pokoncu, požvižgavala sem si celo pot, da bi si ohranila pogum. Eh, kaj, sem si mislila, slabše ne bo nego doma. Teti sta mi že hodili z ženini — s kakšnimi! Samo da je bil petičen, če je bil drugače tudi že ves kruljav in pošvedran kakor stara copata! V mestu sem dobila kmalu službo v neki pi-

sarni. Pisala sem stricu, da sem zdaj tam in tam, nič več doma in da jem zdaj svoj lastni kruh, kar je tudi nekaj!

Takrat me je prijela tudi strašna radovednost, kdo je ta moj izvoljeni stric. Vpraševala sem na najlepše načine, a pomagalo ni nič. Pisal pa mi je na koncu, da bi se odkrižal mojega vpraševanja, da ni lepo, da sem tako radovedna, in da je lepše, da ne vem, ker je to bolj poetično. Uvidela sem, da ima prav.

Tisto leto so bila moja pisma najbolj mirna in enakomerna. Mesec za mesecem. Moja samostojnost me je dolgo veselila, in da so bile one ure, ko nisem bila v pisarni, res samo moje, da sem bila sama odgovorna zase, to me je tako zadovoljevalo, da sem se skoro polenila. Začela sem takrat pisateljvati. Napisala sem par pesmi, nekaj novel in razposlala sem to sedmim slovenskim časopisom. Kar bo večina dejala, tega se pa bom držala — sem sklenila. In večina je dejala, naj le pišem. Odkritosrčno povedano, bila sem samo enkrat jako vesela, ko sem čitala v listnici nekega našega lista, da je moja novelica sprejeta in da se natisne. Ko je bila res tiskana, me že ni več tako veselilo. Sklenila sem takrat tudi, da si kupim za prvi honorar zlate naočnike. Dobila sem že nekoliko stotakov honorarjev, par let živim ob tem nepremastnem kruhu, zlatih naočnikov pa le še nimam. Nu, namesto njih sem si pridobila nekaj življenske filozofije, ki je morda še več vredna nego zlati naočniki.

Da, tisto leto je bil moj stric z menoj lahko zadovoljen. Večno pa seve na traja nobena reč in jaz sem se skoro prestrašila, ko sem videla, da sem že skoro celo leto zadovoljna. Hotela sem v svet, pa sem obsedela lepo na pragu kakor berač, ki ne sme v hišo. Skušala sem torej priti v svet. Dala sem anonso v „Slovenski Narod“ in v par večjih nemških časopisov, da bi šla taka in taka gospodična rada kam v večje mesto, kam daleč. Na nemške anonse se ni oglašil nihče, na tisto v „Slov. Narodu“ pa mi je pisal slovenski sladčičar z Reke, da bi potreboval žene, ki zna po priliki toliko kakor jaz, in da mi oferira svojo roko, če imam vsaj tristo goldinarjev, drugače da mu je žal. — Meni je bilo tudi žal: prvič nisem imela tristo goldinarjev — žalibog! — drugič pa me ni mikal sladki mož. Tako sem dobila ženitno ponudbo, službe take pa le ne, kakršne sem iskala.

Šla sem potem v Trst, kjer je lepo morje in polno ladij. Eh, ali sem imela tiste ladje rada! Zlasti neko belo, s tremi jarboli, jadnico. Kakor bela ptica je bila; vsak mesec je prišla iz Grške. Takrat sem bila otročja kot še nikdar; niti prej niti pozneje nisem bila več tako naivna. Polno novih idej je prišlo takrat v mojo glavo

in jaz sem jih oznanjala na vse strani. Pisala sem Fr. M. Zerotu velikanska pisma, fantazirala sem ob morju in želela sem si zopet proč, daleč, na vse vetrove. Šla bi bila za hišno na velike parnike, ki so vozili v Kino ali kam drugam, samo da daleč — sploh sem imela sto načrtov, kako bi potovala v svet, daleč v svet. Ah, vsi ti načrti so bili enako nemogoči, pustolovski in nikogar ni bilo, ki bi jim bil verjel! Če bi mi bil takrat rekel kdo: Naredi! poskusi!, pa bi bila vse naredila in poskusila. In mogoče — mogoče, da bi bil kateri onih mojih pustolovskih načrtov postal resnica. Menda ni vse neumnost, kar se vidi neumno. Izvrstne smokve so v Trstu, rože prav ceno in stenic povsod zastonj. Moj Fr. M. Zero ve vse to, dolga poglavja sem mu pisala o tem. Ali morje, morje je lepo, čeprav je v luki umazano, da smrdi. Lepo je, eh, in še danes se mi toži po njem. — In zaupala sem v se takrat, sapra! Danes vem, kaj znam in kaj morem, takrat pa ni bilo mej mojim ciljem. Hotela bi bila ne vem kaj takrat! Ko sem bila še doma, sem sanjarija in vedela sem: to so sanjarije, življenje bo najbrž malo drugačno. Tistokrat pa so bile vse moje fantastarije načrti. In načrte dela človek zato, da bi jih izvršil. Veruje vanje, vsaj tako dolgo, dokler jih dela! Včasih sem stala ob morju, kadar je bora tulila in so se valovi vsi beli pršili ob skalah, stala sem tam in zdelo se mi je, da sem tako močna, da bi premagala ves svet. Kar dušila me je ta sila, ki nisem vedela, za kaj naj bi jo porabila. — Kakor bomba sem, sem se smejala včasih, stisnjena je v preozek prostor, a rada bi se razpršila na vse strani. — In bilo je mnogo resnice v tem. Mislim si včasih, da je pač to nesreča, da večina ljudi ne najde nikoli tistega mesta, kjer bi lahko porabili vse svoje moči. Dosegli bi gotovo kaj velikega. Tako pa ni vse skupaj nič. Vse sem takrat hotela in verovala sem, da dosežem, da premagam vse, kar bi si izmislila. Samo začeti nisem znala! In zato sem si želela proč čez morje v Ameriko, ali kam drugam, kjer je življenje bolj živo, intenzivno, kjer je polno nevarnosti in ima človek vedno polne roke dela, da se jim ubrani. Želela sem si postati bogata, ne v gmotnem oziru, ampak na duši da bi bila taka, da bi bila vsaka moja beseda nekaj vredna, da bi razveselila slehernega, kateremu bi jo izrekla. A vedela sem, da mora tak človek mnogo doživeti, mnogo vedeti. Ne iz knjig, ampak iz življenja mora zajemati! Pogledati mora ljudem v dušo, ki je skrita, da razume in spozna nagibe njih življenja. — Ali sem bila smešna takrat! Po vsej sili sem hotela spoznati življenje, pa nisem vedela, da se mora gledati z mirnimi očmi.

(Konec prih.)

Pisma.

Zofka Jelovšek.

(Konec.)

Ah, rada bi čitala še enkrat tista pisma, ki sem jih pisala v Tropavo! Mučila sem takrat s svojimi osnovami vse ljudi, ki so me hoteli poslušati, a osobito v Tropavo sem pošiljala dolge izjave svojega srca. Včasih me je malo veselilo, postrašiti svojega dobrega strica s posebno pogumnimi in pustolovskimi načrti. — Ah, kakšna ste! — mi je pisal in ni se naveličal svariti in pomirjevati. Tudi malo ponorčeval se je, češ, besede, besede!

In takrat sem se naenkrat vzdignila in odpotovala sem v Švico. Prej sem šla še v Benetke na tri dni. Osem goldinarjev sem potrošila tiste tri dni z všteti razglednicami in majčkeno vazo za štirideset centimov. Italijansko sadje je fino in moj želodec je zelo zadovoljne vrste. Končno je pa človek sit tudi od navdušenja. Še zdaj se mi kar zablešči pred očmi, če se spomnim Benetk. Prišla sem nazaj v Trst tako vesela, da se mi je vse samo smejalo. Kakor da bi si bila vzela cele Benetke s seboj! Žalibog sem imela samo dva krajcarja v žepu, a zvečer sem hotela odpotovati. Še za tista dva sem si kupila fig, potem sem pa šla po denar v pisarno, zakaj imela bi bila dobiti še pred tednom od založnika za rokopise dvesto goldinarjev. Pa seveda, denarja ni bilo! Izposodila sem si trideset krajcarjev in sem brzojavila: „Sila velika, pošljite takoj!“ — Dobila pa sem le kratek odgovor — tudi brzojavno — ki me pa ni posebno potolažil: — „Kjer nič ni, še cesar izgubi pravico!“ —

Odpotovati bi bila morala s polnimi žepi, pa sem zastavila celó uro. Za štirinajst dni sem šla domov, napisala sem ne vem koliko feljtonov, in ko sem imela šestdeset goldinarjev, sem se odpeljala v Švico. Ustavila sem se v Inomostu in v Monakovem in sem si ogledala vse znamenitosti. V Curihu sem ostala dva meseca. Godilo se mi je tako, tako . . . Ali korajže je bilo vedno dosti, četudi denarja ne. Nemški listi plačujejo lepe honorarje, samo predno prideš na vrsto — če sploh prideš! In koliko je bilo še humorja v mojih skrbeh! Dobila sem nekaj denarja za novelo in sklenila sem iti v Bern na univerzo. Ali ko sem poplačala dolge, ostalo mi je še osem frankov v žepu, ravno toliko, kolikor stoji voznja v Bern!

Bilo je popoldne, ko sem delala ta žalostni račun, drugo jutro sem se hotela odpeljati! V tej situaciji se spomnim, da imam še nekaj rokopisov pri nekem uredništvu. Grem tja, povem, da drugi dan odpotujem in da bi mi bilo prav ljubo, če bi vedela prej, ali so sprejeti ali ne. — Kdaj se vlak odpelje? — Ob desetih. — Če bi ne mogla priti drugi dan ob poldevetih v uredništvo? — Zakaj ne? Pridem! — Res grem — brez zajutrka, zakaj denarja za vožnjo nisem smela potrošiti na noben način, kovčeg sem bila že odposlala naprej. Precej v strahu potrkam na vrata. „Pregledal sem jih še sinoči“, mi reče urednik, kažoč na rokopise. — „Vem, kako je začetniku. Spominjam se še dobro tistih časov, ko sem tudi jaz v strahu in trepetu pričakoval sodbe. Vsak mora dovršiti slično šolo. Nekatero sem sprejel, druge vam vrnem, mogoče bodete drugje srečnejši. Honorar pa dobite pri blagajni v pritličju“. — Dal mi je zloženo nakaznico. Zahvalila sem se in na stopnicah pogledam: prebita reč, sto frankov! Kar srce mi je poskočilo in z imenitno voljo sem se odpeljala iz Curiha.

Že v Curihu se je odprl nov svet mojim očem, ali v Bernu mi je vendar še bolj ugajalo. Hodila sem na predavanja, s študentkami v gledišče, v društva; vsak dan sem kaj doživela, slišala kaj novega. Skrbi sem imela pa tudi čez glavo, osobito, ko je postalo mraz in ni bilo denarja za kurjavo. To so bila pisma, ki jih je dobival takrat Fr. M. Zero! *Himmelhochjauchzend, zum Tode betrübt!* . . . Videla sem kmalu, da se ne bo nič študiralo brez denarja, in poslušala sem zato le tista predavanja, ki so me res zanimala in ki so mi koristila neposredno. Izdali pa so tisti meseci v Švici! To je bilo za par let in šele danes spoznavam, kaj so mi koristili. Dirindaj je pa bil, no! Teden mir, pa spet skrbi, da so se mi kar megle delale pred očmi. O Božiču me je povabila urednica nekega ženskega lista v Belincono v Tesin. Vozila sem se skozi najlepši del Švice. Alpe vse v snegu, slapovi in gorske reke zamrzle, jezera čudovito modra . . . Jasen dan, nikjer oblaka, nikjer megle, zrak kakor kristal, da so se videle vse stene v gorah natanko, kakor narisane. Lepa vožnja!

Toda to vse je samo okvir, samo mejniki. Ali pisma so bila kakor dnevnik, natančna in obširna. In mnogo sem imela snovi takrat za pisanje. Tiste božične počitnice v Tesinu imam rada. Kakor da bi bila v deveti deželi, tako je bilo lepo.

Koliko sem samo ljudi spoznala v Švici! Vseh narodnosti; in če se jih spomnim, bi bile knjige novci, ako bi o njih pisala. V

Tesinu so Italijani; same pristno južne tipe vidiš na ulici. Nečakinji urednice, zlatolasemu dekletu, so rekli vsi „la bella“; vsak se je ozrl za njo, ki je bila tako nežna, ki je imela tako čudovito obilne in zlate lase in je bila tako čisto drugačna od drugih. Bila je zaročena z dolgočasnim gigrlom, ki je vedno vse ljudi povpraševal, kaj naj ji da v dar in kaj naj govori ž njo. — Ona hoče same romantične pogovore, mi je tožil kolikrat. „Kaj naj ji pripovedujem, svetujte mi, ko ne vem nič.“ — In kolikrat sem ga naučila cele pogovore. „To ji recite in o tem pripovedujte!“ Ko sem odhajala, mu je bilo zelo žal, zakaj bal se je, da zopet ne bo znal zabavati svoje neveste.

Po Božiču nisem šla več nazaj v Bern, ampak v Monakovo. Sama ne vem, kaj me je napotilo tja. Tistih šest tednov tam se mi je najbolj slabo godilo. Prehladila sem se bila, delati nisem mogla več in denarja ni bilo. Tam nisem cel mesec niti enkrat večerjela. Nobene misli ni bilo v glavi; cele ure sem sedela pri mizi in sama nisem vedela, kaj razmišljam. Obupavala pa nisem vkljub temu. Skušala sem tudi na vse mogoče načine dobiti kako službo, kako prepisovanje ali kaj podobnega. Neko popoldne sem si mislila: „Grem osebno, ko s pismenimi ofertami ni nič!“ Bil je lep dan, po ulicah so spravljali sneg. Ko sem stopila v prvo pisarno, sem bila v strašni zadregi, potem sem se pa hitro priučila svojim litanijam, ki so bile povsod enake: če je kako mesto prazno, če imajo kaj za prepisovanje, češ, da lepo pišem. Pa ni bilo nič. Ko sem bila opravila pri dvanajstih, me je prijel humor in absolvirala sem jih še ducet. Dva duceta v enem popoldnevu, ali zaslužka niti za ficek! Vsak dan sem bila v pinakotekah in posedala sem pred slikami po cele ure.

Taki so bili tisti časi in nič mi jih ni žal. Dobro je vse, kar človek izkusi, in ko je minilo, so spomini veseli.

Prišla sem potem v Prago, imela sem ljudi, ki sem lahko o vsem govorila ž njimi, in moja korespondenca z dragim mojim stricem je opešala. Včasi me je zapekla vest in napisala sem zopet dolgo, presrčno pismo, ali pavze so postajale vedno daljše. O praznikih in na svoj god sem vselej dobila šopek cvetlic, šmarnic, ki jih imam najraje, in ginjena sem hitro napisala topel list. Ali preveč sem ga bila zanemarila svojega pismenega znanca. Mislila sem vedno: „Napišem enkrat ogromen list, toliko mu moram pisati!“ A nisem ničesar! —

In vendar za koliko lepih ur ga imam zahvaliti! Njegova pisma so me seznanila celo z mojim možem. To je bilo tako: Še ko sem bila v Ljubljani, sem se učila stenografije. Poučeval me je neki študent. Med inštrukcijo pride listonoša in prinese pismo iz Tropave od Fr. M. Zera. — „Dovolite, da prečitam,“ pravim in odprem pismo. „O prosim, prosim,“ se smehlja moj instruktor in vidim mu na nosu, da si misli: Aha, ljubimsko pismo! „Motite se,“ rečem in mu dam pismo, da ga prečita. In še pohvalim se: „Kaj ne, kako duhovito piše?“ — „Zakaj pa dopisujete z Nemcem in ne raje s kakšnim Slovenom?“ me vpraša moj zavedni narodnjak. „Če pa nobenega ne poznam! Težko je to, vsak bi mislil precej na ljubezen ali na take budalosti, jaz pa nočem tega!“ — „Čakajte, jaz poznam Hrvata; prav inteligenčen in resen človek je, ta bi bil! Zdaj je v Pragi. Lahko si dopisujete z njim o vsem mogočem in za žensko vprašanje se tudi zanima. Čakajte, še danes mu bom pisal! Naučite se vsaj hrvaščine!“ —

In pisal je. Jaz sem se res naučila hrvaščine. Kaj bi se ne, jeseni bo osem let od tega pogovora, tisti resni Hrvat je moj mož in punčko imamo tudi, ki me poučuje, da ne govorim prav, če se zmotim in vprašam „kaj?“ namesto „što?“.

Pomislite, kaj vse prihaja od teh pisem!

Ko sem razpošiljala poročne karte, sem se spomnila, da stricu Zeru celo leto nisem pisala. Žal mi je bilo, ali časa nisem imela, zato sem odposlala samo karto, češ, če dobi, dobi. Kdo ve, če še vprašuje na pošti po postrestantnih pismih od mene, ki mu tako malo pišem.

Odpotovala sem doli na jug, in ko pridem v Zagreb, me čaka tam cela kopa gratulacijskih pisem. Zvečer sedem k mizi in jih prebiram. Zadišal je znan parfum. Pogledam, res, stric Zero je tudi pisal. Nepotrpežljivo raztrgam kuverto in čitam.

Kaj je to? Namesto starega „Draga Zofka!“ stoji „Velecenjena gospa!“

Ah, jezi se, si mislim, da nisem nič pisala in da nič ni vedel, in zopet mi je žal, da sem bila tako malomarna.

Čitam dalje:

„Dovolite, da tudi jaz, četudi pozno, motim s tem pismom blaženost Vaših medenih tednov in Vam položim svoja najprisrčnejša voščila k nogam. Najlepše sreče Vam želim, ker sreče, mnogo sreče je pač potrebno v zakonu. To vem jaz najbolje, ki sem praznovala ravno letos svojo srebrno poroko.“

In zdaj prosim, ne bodite preveč razočarani, če postane iz starega, pozabljenega strica stara žena, ki se je za Vašo usodo — verjemite mi — vselej bolj živo zanimala, nego bi bilo kakšnemu stricu kdaj mogoče.

Torej prosim, ne bodite hudi. Jaz sem bolehná, kakor veste, in stara tudi, kakor ste ugenili, in Vaša sveža, topla pisma so mi bila vedno mila, naklonila so mi mnogo lepih, veselih ur. Hvala zanje!

Je pač tako! Svojemu spolu imamo tako malo povedati — tako mislimo — in človek se skriva pod šifro, da bi si dalje ohranil zanimanje!

Torej bolna in stara žena — ravno včeraj sem se vrnila iz Karlovih varov — Vas prisrčno pozdravlja v prijateljski ljubezni!

Fr. M. Zero.“

*

Genilo me je to pismo! Spomnila sem se onega večera v odlični hribovski vasi, ko sem prvič pisala pismo v svet; spomnila sem se vseh let, vseh dogodkov, vsega življenja, v katerem so me spremljevala ta pisma liki zvest tovariš.

In tisto noč sem dolgo sedela in pisala svojemu „stricu“, pisala sem, da dopolnim dnevnik, ki ga ima o meni. In zahvalila sem se za vse in povedala, kaj so mi bila ta pisma iz dalje.

Danilo se je, ko sem dokončala pismo. Zadnje pismo, zakaj kar bi se bilo še pisalo, bi bilo konvencionalno in ne bilo bi več tako lepo. Poslovala sem se in zdelo se mi je, kakor da bi se bila še enkrat vrnila vsa ta leta, ki mi bodo — vem — ostala vedno najdražja celega mojega življenja.

Včasih si še zaželim: Brala bi rada vsa ona pisma, ki sem jih pisala tej dami. Pisala sem jih kakor dnevnik, in rada bi jih brala, da bi si oživila vse spomine onih let. In morda ji bom še enkrat pisala in jo poprosila zanje! —

